

Prawo
a nowe technologie

Prace Naukowe

Uniwersytetu Śląskiego
w Katowicach
nr 3899

Prawo a nowe technologie

pod redakcją
SŁAWOMIRA TKACZA i ZYGMUNTA TOBORA

Redaktor serii: Prawo
ANDRZEJ MATAN

Recenzent
KAMIL ZEIDLER

Stan prawny na styczeń 2019 r.

Spis treści

Słowo wstępne (Sławomir Tkacz, Zygmunt Tobor)	7
---	---

CZĘŚĆ PIERWSZA

Prawo w dobie nowoczesności

SARA SMYCZEK: Podmiot praw człowieka w perspektywie transhumanizmu	15
MARLENA DRAPALSKA-GROCHOWICZ: Bliskość czy obcość, czyli o relacjach międzyludzkich w dobie nowych technologii	25
MIROŚŁAWA ZAJCEW-SZWAJ: Czy Frankenstein i Sophia będą płacić podatki?	37
PAULINA KONCA: Prawo a technologia. Zasada domniemania niewinności a dostęp mediów do procesu karnego w Polsce i Hiszpanii	43
MAREK SUSKA: Internetowe słowniki polszczyzny w procesie wykładni prawa	52

CZĘŚĆ DRUGA

Prawo a współczesna nauka i technika

SZYMON BOKOTA: <i>Artificial Intelligence</i> w prawie. Terażniejszość i przyszłość	63
MARIA PAWIŃSKA: Ograniczenie prawa do intymności w kontekście technologiczacji życia codziennego	76
GRZEGORZ BUDZISZEWSKI: Wyzwania systemu prawnego w kontekście diagnostyki preimplantacyjnej	85
MAGDALENA GAD: System dozoru elektronicznego – technologia w służbie publicznego <i>ius puniendi</i>	93
ANNA MITRĘGA: Prawne aspekty eksploatacji bezzałogowych statków powietrznych (tak zwanych dronów)	101
ALEKSANDRA WIECZOREK: Lotnictwo, technologia i prawo w służbie bezpieczeństwu	108

CZĘŚĆ TRZECIA

Prawo a współczesne narzędzia informatyczne

DOMINIKA KUŹNICKA-BŁASZKOWSKA: Wykorzystanie chmur obliczeniowych przez organy administracji publicznej	119
WOJCIECH PANEK: Model usługi świadczonej w chmurze obliczeniowej a status administratora danych osobowych	128
ALEKSANDRA BIAŁYSZEWSKA: Zastosowanie chmury obliczeniowej w sektorze bankowym. Analiza prawna	137
KATARZYNA M. GORZKOWSKA: Wpływ kryptowalut na zmianę prawa podatkowego	149
JAKUB PIWOWARCZYK: Handel algorytmiczny – zagadnienia prawne	159
Zamiast zakończenia. O tym, dlaczego prawnicy nie są „bogami”... (<i>Sławomir Tkacz</i>)	167
Noty o Autorach	171

Słowo wstępne

Tomasz Pietrzykowski w jednej z ostatnich swoich publikacji zwrócił uwagę na fundamentalne z punktu widzenia metodologicznego odróżnienie dwóch modeli prawoznawstwa – nauki prawa oraz nauki o prawie¹. Wspomniany autor wskazuje, że w nauce prawa kluczową rolę odgrywają twierdzenia wewnętrzne, których przedmiotem jest obowiązywanie i treść reguł należących do systemu prawnego, oraz będące ich następstwem konsekwencje normatywne – w ramach nauki o prawie zasadnicze znaczenie mają natomiast twierdzenia, przedmiotem których są zewnętrzne zachowania wobec prawa i zachodzące między nimi prawidłowości przyczynowo-skutkowe². Opracowania przedstawione w niniejszej pracy zbiorowej w większości są przykładem refleksji prawniczej, którą można umiejscowić w ramach nauki o prawie. Publikacja zawiera prace doktorantów oraz studentów, którzy postanowili zmierzyć się z problemem wyzwań związanych z rozwojem nowych technologii, przed którymi współcześnie stoi prawodawca. Prawoznawstwo tradycyjnie stara się bronić swojej specyfiki i odrębności od innych dyscyplin³. Jednakże zakres zainteresowań młodych teoretyków i filozofów prawa jest niezwykle szeroki. Autorzy czerpią z licznych źródeł aktywności naukowej i pozanaukowej. Pozwala to na przyjęcie szerokiej perspektywy wobec poddanych analizie zagadnień – prawoznawstwo zostało wzbogacone o ustalenia poczynione w innych dziedzinach wiedzy. Niewątpliwie stanowi to godną podkreślenia wartość artykułów zaprezentowanych w niniejszym tomie. Oczywiście, w przypadku tak złożonej tematyki trudno oczekiwać wyczerpującego, w pełni spójnego wyводу. Wybrane zagadnienia problematyki nauki o prawie w aspekcie nowych technologii zostały ujęte w szesnastu krótkich esejach. Stanowią one w pewien sposób dopełniające się (w przypadku niektórych autorów pierwsze) próby teoretycznoprawne, których celem jest poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, czy prawo poradzi sobie z wyzwaniami, które stawia przed nim współczesny świat. Szesnaście tekstów ogłoszonych w tomie podzieliliśmy na trzy części, starając się zachować pewien porządek merytoryczny.

¹ T. PIETRZYKOWSKI: *Naturalizm i granice nauk prawnych. Esej z metodologii prawoznawstwa*. Warszawa 2017, s. 66.

² Ibidem.

³ H. IZDEBSKI: *Ile jest nauki w nauce*. Warszawa 2018, s. 168.

W części pierwszej zamieszczone zostały artykuły poświęcone ogólnej refleksji nad zagadnieniem prawa w świecie nowych technologii. Tom otwiera opracowanie Sary Smyczek, poświęcone problematyce podmiotu praw człowieka w perspektywie transhumanizmu. Autorka stawia niezwykle interesujące pytania o to, czym jest człowieczeństwo oraz w jaki sposób powinny być realizowane prawa człowieka wobec będącej następstwem radykalnych przemian istoty ludzkiej, związanych z rozwojem nowoczesnych technologii oraz inżynierii genetycznej wizji powstania postczłowieka, którego forma bytowa ulegnie tak wielkiemu przekształceniu, że może nastąpić zerwanie ciągłości gatunkowej między nim a dotychczasowym człowiekiem. Drugi tekst – autorstwa Marleny Drapalskiej-Grochowicz – stanowi próbę przedstawienia problemu bliskości, rozumianej w kategoriach wartości, w dobie rozwoju nowych technologii, a w szczególności Internetu. Autorka podkreśla, że sam rozwój nowych technologii nie jest niczym złym – jest kolejnym etapem rozwoju ludzkości, otwierającym nowe możliwości. Jednakże, o ile w przypadku bliskości wirtualnej mamy możliwość włączenia trybu *on/off*, o tyle bliskość realna nie działa na tej zasadzie i wymaga stałego wysiłku w dążeniu do wzajemnego porozumienia. Mirosława Zajcew-Szwaj przenosi prowadzone rozważania w świat prawa podatkowego. Autorka zadaje pytanie o możliwość realizacji postulatu opodatkowania robotów i ich pracy. Poszukując na nie odpowiedzi, formułuje pogląd, że w zależności od przyjętej przez państwo polityki podatkowej, społecznej oraz stopnia robotyzacji prawodawcy będą musieli dokonać wyboru, czy opodatkowanie będzie dotyczyło każdego zysku pochodzącego z oszczędności ludzkiej siły roboczej oraz wskazać rodzaj podatków nałożonych na wykorzystanie pracy robotów. Natomiast opracowanie Pauliny Koncy poświęcone zostało zagadnieniu realizacji w praktyce zasady domniemania niewinności w świecie nowych mediów. Przeprowadzone badania mają charakter prawno-porównawczy, autorka zestawia bowiem problemy, które współcześnie dotyczą wymiaru sprawiedliwości w Polsce i w Hiszpanii. W treści opracowania postawiono fundamentalne pytania zarówno o skuteczność zakazów wprowadzanych przez prawodawcę, ograniczających jawność postępowań, jak i o wpływ przekazów medialnych na rozstrzygnięcia podejmowane przez sądy, a przede wszystkim o potrzebę zmiany paradygmatów w dobie rewolucji cyfrowej. Konstatując, autorka wskazuje, że ograniczenie wolności zdobytej dzięki rozwojowi nowych technologii w mediach powinno być ostatecznością, jednakże potrzebna jest również świadomość zagrożeń, jakie są związane z kreowaniem przez media określonego obrazu zdarzeń i świata. Pierwszą część tomu zamyka tekst Marka Suski, traktujący o wykorzystaniu internetowych słowników polszczyzny w procesie wykładni prawa. W toku prowadzonych rozważań autor przedstawił zarówno zalety, jak i wady wykorzystania słowników internetowych w wykładni prawa, a także analizę przydatności poszczególnych słowników w procesie stosowania prawa. Na zakończenie sformułowany został wniosek ogólny, że

choć niewątpliwie dla użytkownika, który jest profesjonalistą (także prawnika), najwygodniejsze byłoby korzystanie z jednego źródła, realizacja tego postulatów w praktyce najprawdopodobniej nie będzie możliwa.

Bardziej szczegółowe zagadnienia dotyczące rozwoju nowych technologii stanowią treść części drugiej opracowania. Szymon Bokota analizuje problemy związane z wykorzystaniem sztucznej inteligencji w prawie. Szczególnie interesujące w tym zakresie wydają się rozważania dotyczące przejęcia przez sztuczną inteligencję funkcji sędziego. Autor podaje w wątpliwość to, czy sztuczna inteligencja mogłaby zastąpić sędziego w procesie rozstrzygania tzw. trudnych przypadków stosowania prawa. Jego zdaniem, w sytuacjach, które wychodzą poza schematy prostego rozumienia przepisów, trudno obecnie wyobrazić sobie, aby automat ze wszystkimi swoimi ograniczeniami mógł zastąpić sędziego, który aby wydać sprawiedliwe rozstrzygnięcie (zgodnie z tym, jak owa sprawiedliwość jest przezeń rozumiana), musi dokonać wielu wyborów o charakterze oceniającym. Drugi z tekstów zaprezentowanych w tej części, autorstwa Marii Pawińskiej, poświęcony został kwestii wyznaczenia granic intymności i wolności jednostki w czasach technologizacji życia człowieka. Autorka podejmuje problem podmiotowości androida, robota czy aplikacji oraz następstw związanych z nadaniem pewnej grupie maszyn określonych praw i wolności (np. statusu „elektronicznej osoby”). Omawiając zagadnienie tzw. technologicznej erotyki, zwraca uwagę na konieczność ważenia wartości w tej materii i dokonywania wyborów z jednej strony światopoglądowych i etycznych, z drugiej zaś praktycznych, będących wynikiem rozwoju różnych dziedzin życia i poszukiwania nowych sfer przeżyć intymnych. Opracowanie Grzegorza Budziszewskiego odnosi się do prawnych problemów diagnostyki preimplantacyjnej. Autor wskazuje, że jednym z kluczowych punktów spornych między zwolennikami a przeciwnikami diagnostyki preimplantacyjnej jest kwestia nadania podmiotowości embrionowi ludzkiemu. Wśród naukowców brak jest jednomyślności co do tego, w jakim momencie embrion ludzki nabywa statusu człowieka. Rozwój genetyki umożliwił diagnostykę preimplantacyjną – coraz szerszy jest zakres diagnozowanych chorób. Jednakże zarówno w prawie krajowym, jak i międzynarodowym brakuje mechanizmów, które precyzyjnie normowałyby tę procedurę medyczną i określały prawne i etyczne granice jej dopuszczalności. W kolejnym tekście Magdalena Gad poddaje analizie prawne i techniczne problemy związane z wprowadzeniem systemu dozoru elektronicznego. Autorka formułuje tezę, że system dozoru elektronicznego jest instytucją nowoczesności, mogącą pełnić funkcje prawa karnego lepiej niż polityka izolacji więźniów. Tym samym także prawo karne wykonawcze może czerpać z nowych technologii. Anna Mitrega przenosi swe rozważania do świata bezałogowych statków powietrznych, czyli tzw. dronów. Jej zdaniem, popularność dronów powoduje konieczność wprowadzania regulacji prawnych określających prawa i obowiązki związane z ich użytkowaniem. Z tego też względu w różnych krajach pojawiła się pilna po-

trzeba uregulowania tej materii. Obowiązujące lub tworzone regulacje prawne są jednak ogólne i nie odnoszą się do zastosowania bezzałogowych statków powietrznych w konkretnych dziedzinach gospodarki. A co najważniejsze, praktyka dowodzi, że pomysły związane z wykorzystaniem dronów wyprzedzają proces tworzenia przepisów określających zasady ich eksploataowania oraz regulacji określających obowiązki ciążyące na użytkownikach dronów. Rzuca to coraz to nowe wyzwania prawodawcom. Trudno także przewidzieć, w jaki sposób prawo w przyszłości będzie regulowało kwestię wykorzystania bezzałogowych statków powietrznych. Na zakończenie drugiej części opracowania Aleksandra Wieczorek zaprezentowała zagadnienia związane z rozwojem nowych technologii w lotnictwie. Autorka podkreśla, że zarówno wprowadzanie nowoczesnych technologii, jak i zmiany w prawie krajowym oraz międzynarodowym mają na celu realizację postulatu bezpieczeństwa ruchu lotniczego. Nowe technologie rewolucjonizują wyobrażenia na temat transportu lotniczego – ich wdrażanie zawsze wiąże się z potencjalnym ryzykiem dla pasażerów, niemniej jednak będzie ono mniejsze od ryzyka, jakie powoduje czynnik ludzki.

W ostatniej części niniejszej publikacji zaprezentowane zostały artykuły poświęcone zagadnieniom związanym ze stosowaniem współczesnych narzędzi informatycznych w różnych dziedzinach życia, a także reakcje prawodawcy na wiążące się z tym zagrożenia. Trzy pierwsze opracowania dotyczące tej problematyki, autorami których są Dominika Kuźnicka, Wojciech Panek oraz Aleksandra Białyszewska, poświęcone zostały różnym aspektom wykorzystania chmur obliczeniowych. Poruszone zostały zagadnienia wykorzystania chmur obliczeniowych zarówno w administracji publicznej, jak i w sektorze bankowym w aspekcie problemów powstających na płaszczyźnie prawnej. Dominika Kuźnicka wskazuje korzyści i zagrożenia związane z wykorzystaniem chmur obliczeniowych przez organy administracji publicznej. Zdaniem tej autorki, najważniejszą zaletą chmur obliczeniowych jest stała dostępność ich zasobów – można z nich korzystać przez całą dobę, niezależnie od miejsca pracy. Zagrożenia wiążą się m.in. z udostępnianiem danych osobowych podmiotom trzecim oraz nieumiejętnością określenia rzeczywistego miejsca przechowywania danych. Wojciech Panek podejmuje problem o charakterze bardziej szczegółowym, a mianowicie poddaje analizie kwestię statusu administratora danych osobowych w aspekcie modelu usługi świadczonej w chmurze obliczeniowej. Aleksandra Białyszewska wskazuje, jakie konsekwencje niesie z sobą zastosowanie chmury obliczeniowej w sektorze bankowym i dlaczego jest ona istotna z punktu widzenia banków. Konkludując, autorka podkreśla, że chmura obliczeniowa stanowi jedno z największych wyzwań regulacyjnych w dziedzinie prawa nowych technologii. Opracowanie Katarzyny Gorzkowskiej poświęcone zostało wpływowi kryptowalut na zmiany w prawie podatkowym. Autorka ukazuje wielowymiarowość zjawiska kryptowalut oraz problem ich kwalifikacji prawnej. W podsumowaniu podkreślono kluczową rolę orzecznictwa w zakresie poszukiwania intencji pra-

wodawcy odnośnie do sytuacji podatkowej użytkowników kryptowalut. Wskazano także na istnienie konieczności całościowej regulacji prawnej w tej materii. Ostatnim opracowaniem zamieszczonym w trzeciej części tomu jest artykuł Jakuba Piwowarczyka, traktujący o problemach prawnych związanych z handlem algorytmicznym. Autor zwraca uwagę na kwestię „bezsilności” prawa wobec rozwoju nowych technologii. Kończąc swój tekst, wskazuje, że prawnicy winni mieć świadomość zmian zachodzących w erze świata informatycznego i nowych wyzwań, przed którymi stają w obliczu zmieniającej się rzeczywistości.

Prezentowany tom stanowi efekt prac Koła Teorii i Filozofii Prawa, które aktywnie działa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego. Autorami prac są doktoranci oraz studenci. Oddając opracowanie do rąk Czytelników, mamy nadzieję, że będzie ono stanowić źródło inspiracji naukowej, wzbudzi dyskusję, a przede wszystkim zachęci młodych adeptów teorii i filozofii prawa do podjęcia próby „przelania na papier” swoich przemyśleń naukowych.

Redaktorzy tomu pragną wyrazić podziękowania przewodniczącemu Koła Teorii i Filozofii Prawa w latach 2017–2018 Panu Szymonowi Bokocie, dzięki zaangażowaniu i staraniom którego członkowie Koła podjęli i zrealizowali wiele interesujących inicjatyw naukowych. Ich efektem jest m.in. niniejsza publikacja. Redaktorzy mają także nadzieję, że przyszli studenci będą tę działalność z sukcesami kontynuować.

Sławomir Tkacz, Zygmunt Tobor

Noty o Autorach

ALEKSANDRA BIAŁYSZEWSKA – studentka prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego oraz finansów i rachunkowości (specjalność: bankowość) w Szkole Głównej Handlowej w Warszawie, słuchaczka Szkoły Prawa Niemieckiego przy Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

SZYMON BOKOTA – student Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, w latach 2017–2018 przewodniczący Koła Teorii i Filozofii Prawa.

GRZEGORZ BUDZISZEWSKI – magister prawa i magister socjologii, doktorant na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zainteresowania naukowe: prawo medyczne, socjologia medycyny, nowe technologie medyczne. Analizie problemów prawnych nadaje wymiar interdyscyplinarny, wskazując na istotny wpływ nauk społecznych oraz nowych technologii w procesie kształtowania się prawa.

MARLENA DRAPALSKA-GROCHOWICZ – magister, doktorantka w Zespole Teorii i Filozofii Prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

MAGDALENA GAD – studentka prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

KATARZYNA M. GORZKOWSKA – magister, absolwentka Wydziału Prawa i Administracji Uczelni Łazarskiego, była specjalistka ds. smart kontraktów w Polskim Akceleratorze Technologii Blockchain, ekspert Instytutu Polskiej Gospodarki Technologii i Społeczeństwa im. prof. Edwarda Taylora. Specjalizuje się w prawie nowych technologii, ochronie danych osobowych i szeroko rozumianej obsłudze podmiotów gospodarczych.

PAULINA KONCA – magister, doktorantka w Zespole Teorii i Filozofii Prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, apli-

kantka adwokacka. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół wykładni prawa, a także komparatystyki prawniczej.

DOMINIKA KUŹNICKA-BŁASZKOWSKA – magister, doktorantka w Katedrze Prawa Konstytucyjnego Uniwersytetu Wrocławskiego. Pracę doktorską pisze na temat wykorzystania chmur obliczeniowych przez organy gminy w świetle ochrony prywatności i danych osobowych przewidzianych w Konstytucji RP i RODO. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się wokół realizacji praw i wolności w społeczeństwie cyfrowym, ograniczeń w dostępie do informacji publicznej oraz ochrony praw człowieka w Indiach.

ANNA MITRĘGA – magister, doktorantka na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego. W swojej praktyce prawniczej zajmuje się przede wszystkim: prawem energetycznym, prawem budowlanym, prawem zamówień publicznych, prawem ochrony konkurencji i konsumentów oraz sprawami z zakresu prawa cywilnego i administracyjnego.

WOJCIECH PANEK – student prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Interesuje się prawem nowych technologii i ochroną danych osobowych, a w szczególności przetwarzaniem danych osobowych w sieci oraz pozyskiwaniem danych osobowych przy użyciu nowych technologii.

MARIA PAWIŃSKA – magister, doktorantka w Zespole Teorii i Filozofii Prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

JAKUB PIWOWARCZYK – magister, doktorant w Zespole Teorii i Filozofii Prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

SARA SMYCZEK – magister, doktorantka w Zespole Teorii i Filozofii Prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

MAREK SUSKA – magister, doktorant w Zespole Teorii i Filozofii Prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Interesuje się problematyką tworzenia i stosowania prawa, bioetyką oraz prawem konstytucyjnym.

ZYGMUNT TOBOR – profesor doktor habilitowany, kierownik Zespołu Teorii i Filozofii Prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

SŁAWOMIR TKACZ – doktor habilitowany profesor Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, opiekun Koła Teorii i Filozofii Prawa, działającego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

ALEKSANDRA WIECZOREK – studentka prawa na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

MIROŚŁAWA ZAJCEW-SZWAJ – magister, doktorantka na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Wrocławskiego.

Redaktor: Barbara Todos-Burny
Projektant okładki i stron działowych: Magdalena Pache
Redaktor techniczny: Małgorzata Pleśniar
Łamanie: Alicja Załęcka

Copyright © 2019 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336
ISBN 978-83-226-3797-5
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-3798-2
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
www.wydawnictwo.us.edu.pl
[e-mail: wydawus@us.edu.pl](mailto:wydawus@us.edu.pl)

Wydanie I. Ark. druk. 11,0. Ark. wyd. 12,5. Papier
offset. kl. III, 90 g Cena 29,90 zł (w tym VAT)

Druk i oprawa: Volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Księcia Witolda 7-9, 71-063 Szczecin